

Anahita

A Research Journal of Persian
Language, Literature Art & Culture
No. 10, Annual 2023, pp 49-57

[20.1001.1.25197126.2023.10.16.3.0](https://doi.org/10.1001.1.25197126.2023.10.16.3.0)

آناهیتا

مجله علمی- پژوهشی زبان، ادبیات، فرهنگ و تمدن فارسی
شماره 10، سالنامه 2023، میلادی، صص 49-57

The arrival and literary services of sadat e Hussaini in Parachinar

*Hassanain, Syed

**Yousaf Hussain

*** Chand Bibi, Syeda

Abstract:

This article is based on literary research and analyses of the migration of SADAT e Hussaini to KURAM and their contribution to Persian literature. This paper explores few prominent prose writers and SUFI Persian poets who had immense influence in preaching their religious and mystical thoughts to the local community. At the end few examples from the manuscripts of these poets and prose writers have been brought which shows the quality sublimity of their thoughts expressed in Persian language.

Key Words: Sadat i Hussaini of Parachinar; Sayed Abul Hasan Fakhr i Alam; Pedigree of Sadat e Kurram ; Descendants of Sayed Abul Hasan;

ورود و خدمات ادبی سادات حسینی در پاراچنار

* حسنین، سید

** یوسف حسین

*** چاند بی بی، سیده

چکیده:

شهرداری کرم پاراچنار یکی از مناطق غربی و نوار مرزی پاکستان می باشد که در سالیان گذشته خانواده سادات حسینی به این دیار آمدند و مردم محل را با عرفان و تصوف اسلامی آشنا ساختند. با آمدن سادات در این منطقه کوهستانی مردم پیرو دین محمدی شده و از تعلیمات گران قدر سادات بهره بردند. در مقاله حاضر یکی از افراد برجسته سادات پاراچنار سید ابوالحسن فخر عالم معرفی شده و خدمات وی جهت نفوذ و گسترش تعلیمات دینی و ادبی به میان آمده و نیز سعی گردیده بعضی از سادات شهیر نام برده شود که در ترویج زبان و ادب فارسی سهم داشته اند و بیشتر تعلیمات و نوشته های شان به زبان فارسی به شکل نسخه های خطی موجود است.

کلیدواژه ها :

سادات حسینی، سید ابوالحسن فخر عالم، نسب نامه سادات حسینی کرم، اعقاب سید ابوالحسن

* دانشجوی دکتری، زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه پشاور murid1214@gmail.com

** استادیار، بخش فارسی، دانشگاه پشاور. پاکستان. yousafhussain@uop.edu.pk

*** بخش فارسی، دانشگاه سرگودها chandbibi14@hotmail.com

مقدمه:

شهر داری کرم که مرکز آن پاراچنار نامیده می شود و در سالیان گذشته با دولت مرکزی (اسلام آباد) وصل بوده اسم قدیمی آن توتکی بوده و با مرور زمان اسمش تغییر یافته و امروزه به نام پاراچنار معروف می باشد. این منطقه که از سه سمت با افغانستان هم مرز است، و با فاصله 280 کیلومتری در جنوب غربی پیشاور واقع است، و این شهر از لحاظ اهمیت جغرافیایی دارای اهمیت فراوان می باشد. (Imperial Gazetteer of India 1908)

گرم یک وادی بزرگی است با کوه های بلند و بالا، بویژه کوه سفید؛ این وادی را مانند بارویی از چهار اطراف احاطه کرده، و در گذشته این مکان شاهراه مهم رفت و آمد و بازرگانی بین هند و کشور های آسیای مرکزی و خراسان بزرگ (افغانستان کنونی) بوده است. (Imperial Gazetteer of India 1908)

پیشینه تحقیق:

قبل از این در مورد موضوع حاضر "آمدن سادات حسینی و خدمات ادبی و علمی به مردم پاراچنار" تحقیق نشده است. از آن تجربیات گذشتگان؛ علما و عرفا سادات حسینی این منطقه در علم باطن و بعضی نظریات در علم شریعت، طریقت، معرفت و حقیقت، و افکار عشق و فقر، سهو و محو، و گفته های بزرگان تا کنون در پرده اخفاء مانده است. چون مردم محلی، آشنایی با زبان پشتو و زبان ملی دارند، اندکی از اهل علم دسترس به زبان و ادب فارسی دارند، به همین دلیل آثار و افکار این بزرگان سادات تا کنون به طبع نرسیده و روی آن پژوهش های لازم بعمل نیامده است.

تحقیقات بر کتاب های عرفای این منطقه در این روزگار و شرایط که با تهاجم فرهنگی روبرو هستیم، جهت بازگشت به اصالت و هویت خویش است. این بازرگاری و استفاده از میراث گذشته میتواند ایمان، عقیده و افزایش اعتماد، محققان و نسل جدید را احیاء کند.

نسخه های خطی در باب معارف و تصوف در شعرونثر، گنجینه های ارزشمندی است. این گنجینه های نسخه های خطی، به دلیل داشتن پشتوانه فرهنگی کشور ایران قوی، و بسیار غنی است و بسیاری نسخه های خطی به زبان فارسی در کتابخانه های ایران و جهان نگهداری می شود. این نسخه های شعر و نثر در علوم مختلفی نوشته شده است. کم پژوهشگران جهت تحقیقات جدید آنها را در مقالات، می نویسند. متأسفانه در منطقه مذکور هیچ اقدامی به نگهداری کتاب های شعر و نثر در زبان فارسی نگردیده است. این نوع کتاب های شعر و نثر فارسی در خانه ها به شکل نسخ خطی نگهداری می شوند. پژوهشگران نیز دسترسی به این نسخه ها ندارند و امکان نا پدید شدن این میراث گرانبهای ادبی و دینی روز بروز بیشتر می شود. اگر روی این نسخه های خطی کار نشود و باز نویسی و ویرایش صورت نپذیرد، با مرور زمان از بین خواهد رفت.

اجداد سید ابوالحسن (فخر عالم):

اولین سید از سادات حسینی سید ابوالحسن فخر عالم؛ که از نهمین نسل امام زین العابدین به شمار می آید، از شهر بلخ افغانستان به پاراچنار تشریف آورده است. اجداد و پدران و برادران ایشان در قبرستان معروف بلخ مدفون اند. سید ابوالحسن همراه همسر و فرزندان به پاراچنار آمده و در این شهر سکونت ورزیده و اولادشان در پاراچنار، تیراه و کوهات موجود هستند.

شهر بلخ هم از لحاظ تمدنی فرهنگی و هم از لحاظ موقعیت جغرافیایی، موجب می گشت تا نژاد و اقوام های مختلفی را در دل خویش جای دهد. به همین علت سادات حسینی، شیرازی، موسوی، بخاری نیز مثل سایر اقوام آن جا را برای زندگی خویش مناسب و با آرامش دیدند و وارد آن سرزمین گردیدند.

یکی از کسانی که فرزندان در بلخ حضور داشته اند، حسین بن جعفر الحجه بن عبیدالله اعرج بن حسین اصغر بن امام زین العابدین است که در سنه 226 وفات یافته، وی فرزندی دارد که در بلخ، جلاباد و هرات ساکن هستند. (الشجره مبارکه 1409)

فخر رازی نسب نامه نویسنده معروف درباره حسین بن جعفر الحجه در کتاب خود الشجره مبارکه آورده است:

ایشان حسین ابن جعفر الحجه بن عبیدالله اعرج بن حسین الاصغر بن علی بن حسین بن علی بن ابی طالب می باشد که ایشان وارد بلخ شده است. امروز نیز اعقاب و بازماندگان وی در آن جا سرمیان مردم عادی، و هم نقباء حضور دارند.

یکی از کسانی که به چهار واسطه به حضرت امام زین العابدین علیه السلام میرسد و مقبره اش در بلخ افغانستان است، حضرت ابو محمد حسن بن حسین بن جعفر حجه بن عبیدالله اعرج بن حسین اصغر بن امام زین العابدین است که اعقاب وی ابوالقاسم علی و از وی محمد، عبدالله و علی برجای مانده است. (الراغب فی تشجیر عمدة الطالب 1427)

کسانی که به هشت واسطه به امام سجاد میرسند و وارد بلخ افغانستان شدند: محمد بن عبیدالله بن علی جلابادی بن حسن بن حسین بن جعفر حجه بن عبیدالله اعرج بن حسین اصغر بن زین العابدین وی دو فرزند دارد: علی و ابوالقاسم، سید اجل نقیب در بلخ معروف به نو دولت و دیگر عبیدالله، نقیب رئیس بلخ معروف به یار خدای و او جد نقبای بلخ است. (الشجره مبارکه 1409)

ذکر سيد ابوالحسن ملقب به فخر عالم :

در گذشته در اين منطقه تاجپندان قرن؛ دوبرادر به نام شودانی و بودانی (Imperial Gazetteer of India 1908)

که از شمال آمده و در اینجا ساکن شدند، و از شجره نسب (که در نهمین پشت به امام سجاد علیه سلام رسیده) نیز اخذ شده، که در این دوران اولین سیدی از سادات حسینی به نام سيد ابوالحسن معروف به فخر عالم ابن سيدشاه ابوالقاسم، جد خانواده سادات حسینی از بلخ در قرن چهارم به این منطقه تشریف آورده؛ و در روستای کرمان سکونت ورزیده و بعد از مدتی با تمرکز بخشیدن تبلیغ مذهبی، مردم این منطقه را پیرو دین اسلام ساخته اند. این سيد که از افغانستان آمده به این خاطر با زبان و ادب فارسی آشنا بوده و آثاری که از ایشان بجا مانده بیان گر این ادعا است که آنها زبان و ادب فارسی را وسیله ابراز افکار دینی شان ساختند و تعلیمات و ارزشهای عرفانی را به زبان فارسی به مردم محل رسانیده اند. و نسب ایشان به نه (9) پشت به حضرت امام سجاد علیه سلام میرسد.

(وادی کرم ایک تاریخی و تحقیقاتی جائزه 1981) (المعقبون من آل ابی طالب 1427)

نسب نامه در زیارت گاه سيد ابوالحسن :

شجره نامه ای که در خانه های سادات حسینی و در زیارت گاه ایشان موجود است این است:

سيد ابوالحسن (فخر عالم) ابن سيدشاه ابوالقاسم ابن سيدشاه عبد الله ابن سيد ابو القاسم ابن سيد ميرحسن⁽¹⁾ ابن سيدشاه حسين ابن سيدشاه جعفر ابن سيدعبيدالله ابن سيدحسين الاصغر ابن سيد الساجدين امام زين العابدين ابن سيدالشهداء امام حسين ابن امام المتقين علي ابن ابی طالب علیه سلام .

جد سيد ابوالحسن، سيدحسن الامير، او از فرزندان جعفرالحجه است دودمان جعفرالحجه از دويسراند. ابو محمد الحسن و ابو عبدالله الحسين. و دودمان ابو عبدالله الحسين از پسرش حسن الامير و او در زمان خلافت متوکل عباسی در سال 235 هـ به سمرقند رفت مدتی در آنجا بود در سال 241 هـ به بلخ آمد..... رساله اسديه فی الانساب السادات العلويه ص 451-452، کتاب سراج الانساب ص 142

ذکر شجره نسب در کتاب اشعار و مداحی سيدحسن ولی:

سيدحسن ولی یکی از نوادگان معروف سيد ابوالحسن فخر عالم می باشد. و از ایشان کتاب های زیادی در نظم و نثر فارسی بجامانده، و در یکی از کتاب خودش شجره نسب خویش به این نحو ذکر کرده است:

سيد سادات عالم شاه مردان حيدر است

جفت زهرا مرتضى ابن عم پيغمبر است

ابن حيدر هم حسين است سيد پاکيزه پاک

قرت العين نبی و اسم او چون شبر است

چون امام عابدین زین العباد است ابن او
 ابن زین العابدین میدان حسین الاصغر است
 نسل پنجم عبیدالله است ولقب او را عرج
 نسل ششم جعفر حجّه که اسمش جعفر است
 نسل هفتم شاه حسین الامر او را لقب
 نسل هشتم میرحسین سید اصل گوهر است
 نسل نهم چون ابو القاسم و هم شاه عبدالله
 یازدهم شاه ابو القاسم که لعل احمر است
 دوازدهم شاه ابو الحسن سید فخرش لقب
 سیزدهم سید سادات چون شاه انور است
 چهاردهم سید سادات چون شاه طیب او
 پانزدهم سید سادات چون شاه طاهر است
 شانزدهم شاه ضیاء هفده هم شاه افتخار
 هیجدهم شاه افضل که پیشوا و رهبر است
 نوزدهم شاه غیاث و بیستم شاه شمس دین
 بیست و یکم شاه رکن الدین که در دین سرور است
 بیست و دویم شاه کریم داد ، بیست و سوم شاه حبیب
 بیست و چهارم شاه ابو القاسم که نور مفر است
 بیست و پنجم شاه نسیمی صانع روشن ضمیر
 پیشوای دوستان راهنما و رهبر است
 بیست و ششم شاه تسلیم ابن شاه نسیم
 بیست و هفتم شاه حسن **تجرید** دین جعفر است
 بیست و هشتم میرسد ما را نسب **بامآب جدّ**
 باب ما خود مرتضی و جدّ ما پیغمبر است
 نظم آورد شاه حسن در باب نسل نسف خود
 این نوشته چون که از دیر بحر کبری دفتر است
 (دیوان مداحی خطّی)

علم و فضائل سید ابوالحسن فخر عالم:

قصه هایی که از بزرگان و سادات حسینی این منطقه به ما رسیده که سید ابوالحسن (فخر عالم) مجتهد زمان و صاحب کرامات جلیل و فضایل بوده اند - دوفضیلتی که به این سید منسوب شده، اینجاذکرمی گردد :

اولین فضیلتی که به ایشان منسوب شده است این است که این سید بزرگوار با حضرت امام مهدی علیه سلام رابطه روحانی داشته و امام علیه سلام یک خرقه که بنام خرقه فقر معروف است که تاکنون در زیارت گاه این سید بزرگوار موجود میباشد، داده است. روی آن خرقه از اول تا آخر آیات قرآن نوشته شده است، و با مرور زمان سالم مانده است.

دوم فضیلتی که از قدا به ما رسیده است این است؛ که وقتی که این سید به این منطقه تشریف آورد، در آن زمان اهالی این منطقه با هیچ مذهب آشنایی نداشتند، به دست ایشان؛ مذهب حق را قبول کرده اند و بعد از ایشان درس احکام شریعت و دین گرفته اند.

آثار سید ابوالحسن فخر عالم:

کتاب های فراوانی در زبان و ادبیات فارسی از این سید به جا مانده است و همه آن آثار نزدیک مرز پاکستان در یک ده بنام شیرناو در دست خانواده های اهل سنت قرار دارد، محققان و بزرگان سادات حسینی بارها سعی کرده که این کتاب ها را به دست بیاورند لکن تا حالا هیچ یک از این کتاب ها به دستشان نرسیده است.

مقبره سید سید ابوالحسن فخر عالم:

مقبره این سید بزرگوار در ده پاراچنار کرمان میباشد. معروف است اولین بار مقبره ایشان در زمان سلطان محمود غزنوی بنا شده است، بر روی دیوارهای آن اشعار فارسی و عکسهای فیل و آسپ دیده می شود و اسم معمار بنام غلام رسول و تاریخ نوشته های فارسی 8:400 نقش شده بود. که متأسفانه این یادگار قدیمه را در سال 2011 میلادی منهدم کرده و یک آرامگاه نو و بزرگ را بنا کردند و آن آثار و اشعار فارسی را محو کرده اند. (دیوان قلنداران سید حسن ولی و سید بو علی شاه قلندر 1976)

اعقاب سید ابوالحسن فخر عالم:

اعقاب سید ابوالحسن از سه فرزند بنام سید شاه انور، سید شاه شرف، و سید شاه عالم ذکر شده است نواده هایی که از دودمان سید فخر عالم در کرم باقی مانده است، از اولاد سید شاه انور است، مقبره ایشان در ده شلوزان پاراچنار میباشد. اخلاف سید شاه شرف در اورکزیی تیرا، کوهات .. میباشدند و اولاد سید شاه عالم در هرات

،خواخی ،جلال آباد ،گردیز افغانستان موجود هستند . و بعضی از سادات افغانستان نیز به زیارت جدشان به ده کرمان پاراچنار رفت و آمد دارند.

تعداد زیادی از سادات مزبور، عده زیادی کتاب های منظوم و منثور به زبان فارسی نوشته و از خود بی یادگار گذاشته اند، و در آن موضوعات گوناگون عرفان و تصوف، شریعت، طریقت، حقیقت و معرفت را بطور احسن بررسی کرده اند. بزرگانی که نسخ خطی از نگارشاتشان موجود می باشد عبارتند از سید میر قاسم مست بابا، سید شاه نسیم تاجدار، سید حسن ولی و... این کتاب ها نزد نوادگان شان

نتیجه گیری :

نگارش حاضر تلاشی است دانشجویانه جهت تصحیح و باز بینی تاریخچه سادات پارا چنار که در کتاب های قدیم زبان فارسی آمده و نزد فرزندان آن سادات، به عنوان میراث نیایی نگهداری می شود. امید است مطالب ارزشمند آن را بعد از ویرایش به نسل نو سپرده باشیم و هم اینکه برای دانشجویان و پژوهشگران آتی منبعی موثق مهیا گردد. تا آیندگان با شعر ، نثر و فرهنگ متین اسلاف خود آشنا گردند نیز استادان زبان و ادب فارسی بتوانند این متون را در امور آموزشی و تعلیمی به کار ببرند.

پاراچنار یک منطقه دور افتاده کشور پاکستان است که قرن ها پیش مودم باسواد و اهل علوم ظاهری و باطنی را می پروراند. نیاز به آن است که با پژوهش و نگارش پیشینه های علم و عرفان این منطقه را برای مردم کشور به ویژه برای اهالیان خود پارا چنار به حیطة آشنایی بیاوریم متأسفانه زرق و برق دنیایی ما (اهل علم) را به خود مشغول ساخته مجال انکشاف این ژروت نهفته را از ما گرفته است.

منابع :

oxford,1908 ,47 p ,16 v, Imperial Gazetteer of India ##

oxford,1908 ,47 p ,16 v, Imperial Gazetteer of India ##

##. فخرالدین، رازی، الشجره مبارکه، ص، 41 قم، کتابخانه آیتالله مرعشی نجفی 1409، ق

##. ابن عنبه، الراغب فی تشجیر عمده الطالب ، ص، 334 قم، انتشارات حسنین، 1427ق

##. فخرالدین، رازی، الشجره مبارکه، ص 125 قم، کتابخانه آیتالله مرعشی نجفی 1409، ق

oxford,1908 , 49 p ,16 v, Imperial Gazetteer of India ##

##.هاشمی، سید تقی، وادی کرم ایک تاریخی و تحقیقاتی جائزہ، ص 4-5، سال 1981، پیشاور

##.رجائی، سید مہدی، المعقبون من آل ابی طالب، الناشر مؤسسہ عاشوراء، قم المقدسہ، ایران، 1427ھ. ق

ج 3، ص 124

##.ولی، سید حسن، دیوان مداحی خطی، ص 80، بی جا، بی تا

##.حسین، سید نبی، دیوان قلنداران سید حسن ولی و سید بو علی شاہ قلندر، 1976، بی جا، مقدمہ ص 1